УДК 821.111-312.9-054.72:323.1

Колесник Г. Л.,
канд. філол. наук, доцент (б.в.з.) кафедри англійської філології,
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна,
e-mail: *ka_141176@yahoo.com*

КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАНІ ПИСЬМЕННИЦІ-ЕМІГРАНТКИ ДРУГОГО ПОКОЛІННЯ НАОМІ НОВІК«UPROOTED»

Статтю присвячено дослідженню засобів конструювання власної ідентичності в романі сучасної американської письменниці польсько-литовського походження Наомі Новік. У ході дослідження виявлено, що роман «Uprooted» став для письменниці спробою осягнути власне походження, розібратися в емігрантському минулому своєї родини та тому, як цей травматичний досвід батьків вплинув на становлення та розвиток її власної особистості. Спроба сконструювати національну самоідентичність відбувається у творі на декількох рівнях. По-перше, це тематичний рівень, де центральною стає тема втраченого коріння та шляхи подолання цієї травми. Окрім того, конструювання самоідентичності відбувається на історичному та культурному рівнях. Авторка використовує польські культурні тексти для побудови сюжету та створює багатопланові інтертекстуальні зв'язки. Письменниця вводить у текст численні описи звичаїв, традицій, побуту, матеріальних об'єктів і навіть традиційних для польської культури страв. Також у тексті роману для створення потрібної атмосфери «інакшості» використані характерні для поляків власні імена, географічні назви та введені транслітеровані слова польською мовою.

Ключові слова: жанр фентезі; самоідентичність; втрачене коріння; травматичний досвід; культурний текст.

Активні еміграційні процеси, які були спричинені низкою карколомних подій у світовій історії (таких як Перша та Друга світові війни, Голокост і холодне протистояння між Сходом і Заходом) є характерною ознакою XX століття. Причини, через які люди мусили покинути рідну землю, були різними. Від добровільної еміграції у пошуках кращої долі до вимушеного переселення під тиском тяжких обставин (інколи навіть депортації або примусового виселення). Однак, попри різні причини, еміграція сама по собі є досить складним досвідом для будь-якої людини як психологічно, так і матеріально. Тому немає нічого дивного в тому, що цей болісний досвід позначився на свідомості не лише самих емігрантів, а й наступного покоління, покоління дітей, які були вже народжені та виховані в іншій країні. В одних випадках батьки впливали на своїх дітей цілком свідомо, намагаючись зберегти й передати традиції своєї батьківщини та шанобливе ставлення до рідної мови. В інших, навпаки, відхрещувались від своєї старої батьківщини та намагались якомога швидше асимілюватись у новій країні, стати «своїми». Однак, яким би не було ставлення емігрантів першого покоління до своєї батьківщини, рано чи пізно наступає момент, коли людина прагне дізнатися більше про минуле своєї родини й осмислити те, яким чином ця батьківська травма еміграції вплинула на її власне становлення та світосприйняття. Так трапилось і в житті Наомі Новік, молодої письменниці польського-литовського походження зі Сполучених Штатів Америки, яка у незвичній формі романів жанру фентезі намагається розібратися з минулим своєї родини та зв'язками між ним і її теперішнім. Таким чином, метою цієї статті є проаналізувати шляхи конструювання власної національної ідентичності, які Наомі Новік використовує в романі «Ті, що не мають коріння» («Uprooted»).

Ім'я Наомі Новік не є широко відомим вітчизняному читачеві. Ця американська авторка здобула популярність завдяки серії романів «Темерер» («Temeraire»), написаних у жанрі альтернативної історії, що складається з 9 книжок. Історичною основою для творів став період Наполеонівських війн, але дія відбувається у фентезійному світі, де живуть розумні дракони, які беруть участь у повітряних боях. Перший роман серії, «Дракон його величності», був надрукований у 2007 р. й одразу ж отримав премію Комптона Крука як найкращий дебютний роман у категорії «наукова фантастика і фентезі». У 2016 р. письменниця друкує роман «Ті,

що не мають коріння», який отримав премію «Небіла» як найкращий роман у жанрі фентезі, а вже у 2018 році з'являється ще один твір авторки, також написаний у жанрі фентезі, – «Та, що пряде срібло» (*Spinning Silver*). Основою двох останніх творів стали традиційні казкові сюжети, які Наомі Новік «переписує» на власний розсуд, адже, як вважає авторка, бути переказаними на новий лад є природним для самої суті казок [1].

Однак надзвичайно важливим у цьому випадку є той факт, що переписування старих казкових сюжетів стає для цієї авторки основним засобом переосмислення минулого своєї родини та незвичайним методом конструювання власної національної ідентичності. Хоча й народилася Наомі Новік у Рослін Хайтс, Лонг Айленд (Roslyn Heights, Long Island), її батьки емігрували до Сполучених Штатів у 70-х роках XX століття (батько Наомі, Самуїл Новік, за походженням єврей з Литви, а її мати, Моніка Новік (дівоче прізвище Карлович), свого часу емігрувала з Польщі), тому письменницю цілком можна вважати типовою представницею другого покоління емігрантів.

Як зізнається сама Наомі Новік, вона почала працювати над «Тими, що не мають коріння» відразу ж після народження дочки. Ця надзвичайна для неї подія змусила письменницю замислитися над власним походженням, гостріше відчути свій зв'язок із родинним корінням та звернутися до минулого своєї родини й до емігрантського досвіду своїх батьків. У одному з інтерв'ю письменниця зізнається, що роман «Ті, що не мають коріння» було написано під впливом спогадів матері про її батьківщину, Польщу.

Мати письменниці походить із родини польських католиків і була вихована у патріотичних традиціях і глибокій повазі до власної країни. Навіть після сорока років, що вона провела у Сполучених Штатах, і після отримання американського громадянства вона все ще вважає себе насамперед полькою. Через панування в Польщі комуністичного режиму мати Наомі була позбавлена можливості відвідувати батьківщину багато років і надзвичайно страждала від цієї вимушеної «позбавленості коріння». Саме цей травматичний досвід із життя матері й став для письменниці поштовхом до написання роману «Ті, що не мають коріння» [2].

Своєю чергою, сюжет наступного роману «Та, що пряде срібло» (*Spinning Silver*) став даниною Наомі Новік минулому родини батька, латвійським євреям, які пережили не тільки Голокост, а й вороже ставлення всіх, хто їх оточував, починаючи з сусідів. «Це дійсно надзвичайно складна історія», – так підсумовує власну характеристику цього твору авторка [2].

В одному зі своїх інтерв'ю Наомі Новік також дає вичерпне пояснення, чому для кращого розуміння минулого власної родини та переосмислення емігрантського досвіду своїх батьків вона звертається до такого нетипового жанру, як роман-фентезі. За словами авторки, дія обох романів відбувається у штучно створених фентезійних світах через те, що саме таке сприйняття рідних країн своїх батьків вона мала, коли слухала їхні розповіді про життя на батьківщині ще дитиною. Ані Польща, ані Литва не були для неї реальними географічними локаціями, це були фантастичні світи, які не мали нічого спільного з її повсякденним життям у Нью-Йорку. Саме тому фентезійні світи, за переконанням письменниці, здатні якомога точніше передати відчуття казковості та нереальності, що викликали в неї ті розповіді [3].

Конструювання національної самоідентичності в романі Наомі Новік «Ті, що не мають коріння» відбувається на декількох рівнях. Головним, безумовно, стає тематичний, який реалізується через тему коріння, його втрату та вплив цієї події на життя особистості. Слово «коріння» використовується у тексті як у прямому значенні (коріння дерев та рослин), так і в метафоричному (зв'язок із родиною та рідною землею). Натяк на важливість цієї теми для правильного розуміння твору приховано вже у самій назві – *Uprooted*, яка відтворена українською мовою в офіційному перекладі як «Ті, що не мають коріння». Однак, на жаль, переклад не дає можливості повністю передати всі конотації, що викликає така назва у носія мови. Адже це слово також має значення «виривати з корінням» або «викорчовувати». Окрім того, в оригіналі обрана письменницею дієприкметникова форма слова вказує на насильницьку природу стану «позбавленості коріння» та його травматичність, але цей відтінок сенсу повністю втрачається в перекладі. Авторка також не обмежується назвою та постійно вживає в тексті роману дієслова «to uproot» та «to root» або іменник «a root».

Усіх героїв «Тих, що не мають коріння» можна умовно розподілити на дві групи: ті, хто любить свою рідну землю та, неначе здорові рослини, міцно вкорінений у неї, та ті, хто через певні обставини був позбавлений свого коріння, а через нього і зв'язку з землею та людьми навколо.

Головна героїня, 17-річна дівчина на ім'я Аґнєшка, живе в маленькому селі, розташованому в мальовничій долині поряд із таємничим та ворожим до людей Лісом. Незважаючи на те, що її життя наповнене тяжкою кропіткою працею, вона щиро любить свою землю, своє село, людей, які її оточують, та не уявляє собі життя поза межами долини. Рідна земля відповідає Аґнєшці взаємністю. Так, ще змалечку, коли б вона не пішла до лісу, то завжди приходила додому з повним кошиком плодів. Навіть коли страшне морове повітря, наслане злою силою Лісу, перетворює всі рослини долини на джерело смертельно небезпечної хвороби, тільки маленькій Аґнєшці вдається знайти в лісі кущик ожини, вкритий стиглими ягодами, які не були вражені порчею.

Дівчина відчуває, наскільки важливим є зв'язок із рідною землею, і на матеріальному рівні це підкреслюється її любов'ю до ходіння босоніж. Тобто, вона реально «вкорінюється» в землю, підтримує фізичний контакт із нею. Коли Аґнєшці доводиться на певний час поїхати з рідної долини, вона почувається надзвичайно незатишно та всіма силами намагається повернутися додому якомога швидше: «I missed home like the ache of hunger, something in me left empty … Roots – yes. There were roots in my heart …» [4]. Надзвичайний зв'язок, що дівчина має з рідною землею, знаходить своє вираження в магії, якою вона наділена. Ця магія має жіноче начало, вона інтуїтивна (на противагу високоінтелектуальній «чоловічій»

магії іншого героя, чарівника на ім'я Саркан, яку дівчина не може опанувати) та базується на зв'язку з землею, рослинами та водою.

Могутня чарівниця на ім'я Альоша (Alosha) вказує на надзвичайну важливість коріння для неї та інших жителів долини й запитує в героїні: «If I said to uproot every person living in your valley, to move them elsewhere in the kingdom and abandon it all to the wood, save them and let it all go, would you come away?». Це питання змушує Аґнєшку зрозуміти, що, незважаючи на страшну небезпеку, сама ідея покинути рідну долину «… was simply foreign to me», адже «it was home». Чарівниця ж говорить про «вкоріненість» як про специфічну магію цього місця: «… there is some power deep in your valley… that draws men in, plants roots in them» [4].

Інша героїня, міцно «вкорінена» у рідну землю, – найкраща подруга Аґнєшки Кашя. Після того, як вона потрапляє під злі чари магічного Лісу, то частково перетворюється на дерево – все її тіло стає надзвичайно міцним і важким, завдяки чому дівчина здатна стати воїтелькою та захисницею маленьких принца і принцеси. Коли змінена магією Лісу Кашя їде з Долини жити в іншу країну, Аґнєшка в якості подарунка постійно надсилає їй воду з річки, що тече через усю долину, і Каші здається, що немає нічого смачнішого за цю воду й вона кожного разу надзвичайно радіє цьому подарункові.

Аґнєшці та іншим жителям долини протиставлений чарівник Саркан на прізвисько Дракон: «He was the Dragon, he had always been in the tower and always would be, a permanent fixture, like the mountains in the west» [4]. У якості служниці раз на 10 років чарівник обирає одну дівчину з долини. Протягом цього терміну дівчина має виконувати нескладні обов'язки в оселі чарівника, серед яких немає жодного образливого для її гідності. Коли термін закінчується, Дракон відпускає дівчину та дарує їй велику суму грошей, яка складає гарний посаг і дозволяє дівчині влаштувати подальше життя. Однак люди в долині звертають увагу на те, що після служіння у Дракона дівчата стають геть іншими. Вони стають надзвичайно освіченими, гарно розмовляють і вміють красиво вдягатися, але після повернення всі вони прагнуть покинути рідну долину якомога швидше й ніколи не повертаються назад. Саме цей факт жахає Аґнєшку більш за все, адже вона не має жодного логічного пояснення тому, як люди так легко здатні відмовитися від рідної землі. «How could you leave your home?» [4]. Єдине, що на думку дівчини може так діяти, – це темні чари. Тому, коли вона випадково стає наступною обранкою Дракона, Аґнєшка надзвичайно налякана. Втратити любов до рідної землі та зв'язок із нею для дівчини страшніше за втрату дівочої гідності: «They forget how to live here. They remember only to be afraid» [4].

Попре це, Саркан не злий чарівник: він сумлінно виконує свої обов'язки стосовно долини, господарем якої є, постійно ризикує життям, захищаючи мешканців долини від злих чарів Лісу, допомагає, коли настають важкі часи, та не вимагає сплати великих податків. Одночасно з цим, чарівник свідомо відмежовується від мешканців долини, спілкується з ними лише в разі нагальної потреби та відмовляється брати участь у їхньому повсякденному житті: «He was distant and terrible» [4]. Коли Аґнєшка сама стає могутньою чарівницею, вона дізнається, що Саркан тримав дівчат у башті саме тому, що для кращого чарування та протидії темній магії Лісу йому був потрібен зв'язок дівчат із рідною землею: «… he used us to reach into the valley power and kept each girl in his tower until her roots had withered.. and then she didn't feel the tie to the valley anymore. She could leave» [4]. Одним із найважливіших символів у творі стає магічна карта долини, що знаходилась у кімнаті служниці, за допомогою якої Саркан витягував магічну силу. Однак Аґнєшка з першого дня відчуває, що з картою щось негаразд, і завішує її, захищаючись таким чином від її впливу. Як захисний «покров» вона використовує брудний мішок, із якого перед тим викидає ріпу. Таким чином, сама земля долини, що вкриває мішок, захищає її від дії чарів.

Саркан не вважає, що робить щось дійсно погане, та щиро здивований, коли Аґнєшка звинувачує його у підступності та жорстокості, адже він «… hadn't cared about uprooting her (the girl's) life before, making her a prisoner in a tower only to serve him» [4]. Поясненням такої поведінки Саркана стає той факт, що він належить до категорії тих, що не мають коріння. Чарівник не знає не тільки звідки він родом, а й навіть хто його батьки. Його підібрали на вулиці зовсім маленьким хлопчиком, коли однієї зимової ночі він намагався розпалити багаття, щоб зігрітися (ще один надзвичайно промовистий символ). Саркан стає наймогутнішим у країні чарівником, однак він не має жодного уявлення про те, як важливо мати коріння, адже втратив власне занадто рано: «… he spoke indifferently, as if he didn't mind it, being unmoored from all the world» [4]. Згодом він взагалі починає вважати наявність коріння слабкістю. Саме тому він робить усе, щоб самому не підпасти під вплив магії долини й не «пустити коріння»: «… he'd used our connection all so he wouldn't have to make one of his own… without putting down his own roots and he didn't want them» [4]. Однак згодом Аґнєшка починає розуміти, що пихатий вчений відлюдник, байдужий до всього, окрім високої науково обґрунтованої магії, лише маска, за якою ховається самотня та розчарована людина, яка багато страждала у своєму житті, але залишилася чесною, благородною та здатною пожертвувати своїм життям заради порятунку інших. Відмова від коріння стає для Саркана своєрідним захистом, адже якщо в людини є коріння, то в неї з'являється слабке місце, завдяки якому легко завдати болю. Немає коріння – немає страждання – це позиція, якої дотримується чарівник із усією притаманною йому логічністю та стриманістю. Але такий принцип не спрацьовує з ірраціональною та імпульсивною Аґнєшкою, яка перевертає його ретельно розплановане життя догори дригом і в яку герой щиро закохується. Кохання стає тією силою, яка змушує Саркана зробити вибір та відважитися на те, щоб спуститись у долину та розпочати нове життя й «пустити коріння». Авторка надає додаткової символічності вчинку героя тим, що він приймає остаточне рішення та повертається до Аґнєшки під час святкування закінчення збору вражаю.

Ще один образ, через який реалізується тема жахливих наслідків втрати коріння живою істотою, – могутня зла чаклунка, сила якої й сотворила зачарований Ліс. Під час своєї боротьби з темною магією цієї істоти Аґнєшка дізнається її сумну історію, яка також пов'язана з утратою коріння. Колись чаклунка належала до чарівного народу напівдерев-напівлюдей, однак закохалась у короля, що правив людьми в долині, вийшла за нього заміж, залишивши власну домівку та відмовившись від свого коріння. Це було щасливе заміжжя, сповнене коханням, але життя королеви, як і життя дерева, було набагато довшим за життя людини, тому після смерті чоловіка вона потрапила в надзвичайно складну ситуацію. Втративши власне коріння, королева так і не «відростила» нового, не змогла народити чоловікові дитини й залишилась чужою для оточуючих. Коли спадкоємець короля підступно намагається позбавитися від неї, ніхто не встає на захист королеви, і її замуровують живою у кам'яній гробниці чоловіка. Спроба повернутися додому після втечі також закінчується невдачею, адже її народ було знищено за наказом нового короля. Ті, хто зміг урятуватися, щоб назавжди втекти від жорстокості людей, з'їдають чарівні плоди, які допомагають їм повністю стати деревами. Залишившись без коріння, сама королева не змогла стати деревом, як інші її рідні, та об'єднатися таким чином із рідною землею й знайти спокій. Від відчаю та люті Королева перетворюється на жахливе чудовисько, яке починає мститися людям.

Королеві протиставляється її сестра Ліная, яка ніколи не залишала рідного Лісу та не втрачала коріння. Коли під час боротьби з Королевою Аґнєшка зустрічається з нею у магічному світі всередині дерева, на яке Ліная перетворилася багато років тому, сестра Королеви показує дівчині картини минулого. Нажахана подіями, які призвели до перетворення всього народу напівдерев на дерева, Аґнєшка у розпачі питає: «Can't you fight them?... Can't you run away…» – і, почувши у відповідь коротке і спокійне «No», зазирає в очі Лінаї й раптово розуміє, що «The part of her I saw was only a half: the crowing trunk, the wide-spread branches, the leaves and flowers and fruit; below there was a vast network of roots that went long and spreading, deep into the valley floor. I had roots too, but not like that. I could be shaken loose, and transplanted into a king's castle, or a tower build of marble – unhappily, perhaps, but I could survive. There was no way to dig her up» [4]. Однак Ліная ні про що не жалкує, адже її життя в гармонії з власним корінням сповнене миру і спокою. Також вона вказує Аґнєшці на небезпеку скорботи та страху, адже саме вони є небезпечними для коріння, через те що отруюють його: «Your sorrow and your fear will poison my roots» [4].

Спілкування з Лінаєю, гостре відчуття важливості власного коріння, міцний зв'язок із рідною землею та прихованою магією долини допомагає Аґнєшці вчасно зрозуміти, що єдиний шлях до порятунку долини від руйнівного впливу злої магії чарівного Лісу та його Королеви полягає в тому, щоб допомогти їй відновити зв'язок із долиною та «відростити» нові корені. Отруєна ненавистю та жадобою помсти, королева була не в змозі зробити це самотужки: «She had not been able to take roots. She'd remembered the wrong things and forgotten too much. She'd remembered how to kill and how to hate and she'd forgotten how to grow» [4]. Головна проблема королеви полягає в тому, що її пам'ять концентрується на поганому та на минулому болі, і це заважає їй жити в теперішньому. Таким чином, авторка підкреслює важливу роль, яку відіграє «правильна» пам'ять для збереження старого коріння та здорового росту нового. Цікавим є те, що зв'язок між Королевою та долиною відновлюється завдяки використанню чарівного закляття «Призив», яке магічним чином викликає світло істини. Лише побачивши своє минуле скрізь це світло, опинившись віч-на-віч із правдою про нього, Королева здатна змиритися з ним і відмовитися від своєї безглуздої помсти. Тільки після цього вона може знайти спокій та перетворюється на дерево (пускає корені в прямому значенні цього слова), як і решта її народу. Образ Королеви з її «неправильною» пам'яттю, сповненою болю та ненависті до тих, хто позбавив її коріння, яка заважає їй відростити нове коріння, цілком можна розглядати як складну метафору долі емігранта та того, які руйнівні наслідки може мати травма втрати коріння для майбутнього такої людини (як, наприклад, власної матері Наомі Новік).

Наомі Новік намагається розібратися з власною національною ідентичністю не лише на тематичному рівні втрати коріння. Наступним важливим рівнем конструювання національної самоідентичності для авторки стає активне використання у творі різноманітних культурних текстів, пов'язаних із батьківщиною матері. Так, письменниця звертається до сюжетів і героїв, характерних для польського (слов'янського) фольклору й літератури. Так, наприклад, головна героїня «Тих, що не мають коріння» отримала таке ім'я через те, що в дитинстві улюбленою книжкою Наомі Новік була казка польської письменниці Наталії Гальчинської (Natalia Gałczynska) «Аґнєшка шматочок неба» (Agnieszka Skrawek Nieba). Авторка не зупиняється лише на використанні імені та змушує обох Аґнєшок зустрітися в одному з епізодів роману.

Іншим яскравим прикладом є використання такого відомого та неоднозначного персонажа слов'янського фольклору, як Баба Яга. Головна героїня вчиться користуватися власною магією за допомогою маленької книжечки, що була написана Бабою Ягою, а згодом дізнається, що Баба-Яга також була родом із її власної долини, але з іншої її частини, яка належить Росії. Уже наприкінці твору Аґнєшку питають, чи не вона є Бабою Ягою, адже її стиль життя (маленька хатинка в лісі) та її екстравагантна поведінка й манера одягатися надзвичайно нагадують цю героїню.

Також до рівня використання культурних текстів можна віднести введення в роман традиційних польських пісень. Коли Аґнєшка читає заклинання, що має допомогти зцілити Дракона від прокляття, для зручності вона починає наспівувати його, взявши за основу стару польську пісню «Сто літ» («Sto lat»), яку зазвичай співають на день народження, бажаючи міцного здоров'я та багатьох років життя. В іншому місці, де герої твору співають про «іскру у вогнищі, яка розповідає свої довгі історії» («about the spark on

the hearth, telling its long stories») [4], авторка використовує переклад англійською мовою частини колискової, написаної польською письменницею Яніною Поразинською (Janina Porazińska) «Bajka iskierki» («Z popielnika na Wojtusia»).

Ще одним цікавим рівнем конструювання національної ідентичності та повернення до коріння є історичний аспект твору. Наомі Новік розпочала свою кар'єру як авторка романів з альтернативної історії. Цю тенденцію можна прослідкувати й у «Тих, що не мають коріння». Назва країни, де відбувається дія роману, – Полнія (Polnya) (що є трохи зміненою назвою рідної країни її матері Польщі), а назва країни-суперниці, з якою постійно ведуться бойові дії, – Рося (Rosya) (видозмінена Росія). Країни розділяють гори, що мають назву «Яральські гори» (The Jaral Mountain), у назві яких цілком можна впізнати видозмінену назву Уральських гір. Паралелі можна також знайти в тому, як побудоване управління державою, наприклад, влада короля Полнії, як і у справжній середньовічній Польщі, обмежена рішеннями ради великих землевласників, магнатів (magnati). Короля Полнії звуть Казимир, а гербом країни є орел у короні, столиця отримала назву Кралії (Kralia), її символ – дракон, якого було вбито святим Казимиром (одразу ж згадується історія Вавельського замку та його дракона, які є символами міста Краків), а інше велике місто має назву Варша (Varsha), що асоціюється з Варшавою. Щодо Росі, то її володаря називають цар (tzar) Міхал (Michal), наслідного принца Василій (Prince Vasily of Rosya), а її герб прикрашений двоголовим орлом. Правда, живе цар Росі в Києві (Kyev).

До важливих для конструювання національної самоідентичності рівнів також можна віднести відтворення Наомі Новік стилю життя та звичаїв, характерних для батьківщини її матері, у фентезійному світі роману. Письменниця надзвичайно багато уваги приділяє детальному опису повсякденного життя людей, за модель вона бере стиль життя, притаманний селянам на території Польщі у XVI–XVII ст. Особливо цікавими є ретельно прописані звичаї та свята. Наприклад, опис новорічних свят – розпалювання святкового вогнища або спалювання ритуальних новорічних дерев («The candle trees are lit up in the squares of every village» [4]), свято весни або свято врожаю. Поясненням особливої уваги саме до цих аспектів життя своїх героїв може бути те, що авторка визнає важливість дотримання традицій для підтримання зв'язку між поколіннями та збереження традиційних цінностей (коріння). Варто зазначити, що за допомогою цих описів у тексті вибудовується стійка тенденція до протиставлення міста та села, де село замальовується в позитивному сенсі через шанобливе ставлення до культурних традицій, наближеність до землі (тобто до природи) та свого коріння. Також наголошується важливість міцних родинних зв'язків, які саме в селі відчувають найповніше.

Також не можна не звернути увагу на ще один цікавий аспект культури Польщі, який Наомі Новік майстерно обіграє у своєму романі, – католицьку традицію поклоніння реліквіям і мощам святих. Письменниця активно використовує псевдокатолицькі об'єкти як магічні артефакти, зберігаючи при цьому ольське звучання їхніх назв. Так, для визначення порчі у творі використовується вуаль святої Ядвіги («Saint Jadwiga's veil»), пластина з обладунків святого Казимира («the plate of Saint Kasimir's armour»), кістка з руки святого Фірана («the arm bone of Saint Firan») та золота чаша, яку святий Ясек врятував із каплички («the golden cup Saint Jacek had saved from the chapel»). Детально описується реакція натовпу на їх використання, поведінка священників під час проведення ритуалів та їхні промови. Однак в описі всіх цих предметів наявна певна частка іронії (наприклад, вказується, що в обладунку все ще стирчить зуб дракона, якого вбив святий: «armor still pieced with a tooth from the dragon of Kralia that he had slain») [4]. До того ж, головна героїня не певна, що ці реліквії дійсно працюють, але й не наважується піддати публічному сумніву їх ефективність. Згодом подальші події підтверджують правильність сумнівів Аґнєшки, адже жоден із цих об'єктів не допоміг вчасно ідентифікувати джерело зла.

Варто також зазначити, що для твору загалом характерний деталізований опис різноманітних об'єктів матеріальної культури. Наомі Новік приділяє чимало уваги опису типових для цього регіону осель, посуду, меблів, знарядь праці та інших предметів побуту. Окрім того, вона ретельно пророблює описи одягу героїв, чітко розподіляючи його на святковий та повсякденний, на одяг для простого люду та шляхетних господарів. Під час опису одягу письменниця постійно використовує незнайомі для англомовного читача слова польського походження. Наприклад, її Аґнєшка любить носити летнік (letnik of undyed linen), а чаклун Дракон полюбляє вдягатися у розкішний жупан (zupan).

Також авторка детально описує традиційні для Польщі страви, які полюбляють її герої, та процес їх приготування. Аґнєшка обожнює простий житній хліб із хрусткою скоринкою та кислуватим присмаком «crusty and grey-brown and a little sour», який для неї асоціюється з домом і родинним життям («the taste of every morning at home»). Хліб – це надзвичайно важливий символ для всіх слов'янських культур (для польської зокрема), тому таке ставлення та розуміння ролі хліба є цілком органічним у подібному контексті. Також під час загального свята дівчина насолоджується журеком (zhurek (żurek) – традиційна польська страва на кшталт зеленого борщу) з вареним яйцем, п'є смачну фруктову наливку (nalevka) та їсть млинці з вишнею. Однак те, що така їжа є чимось екзотичним для самої авторки, інколи призводить до ситуацій, коли вона не зовсім правильно вживає назви страв. Так, в одному з епізодів твору солдати готують для себе суп із кашею (слово «каша» в англомовному оригіналі транслітерується – «kasha»), але читач, дійсно обізнаний з тонкощами слов'янської кухні, розуміє, що суп не з кашею, а просто з додаванням невеликої кількості пшеничної крупи.

Наприкінці хотілось би ще звернути увагу, як вигадливо Наомі Новік використовує знання польської мови та культури для створення загальної атмосфери казковості та інакшості. Задля цього письменниця активно вписує в англійський текст роману транслітеро-

вані польські слова. Ці слова можна розподілити на три основні групи:

1. Імена героїв. Майже всі герої твору мають типові польські імена. Так, окрім вже згаданої Аґнєшки, є її батько Андрєй (Andrey), старша жінка в селі Данка (Danka), Ядвіга (Jadwiga) (так звуть одну з дівчат, що служила Дракону), Кашя (Kasia) та її мати Венза (Wensa), хлопчик на ім'я Антон (Anton), його мати Крістіна (Kristina) та батько Янош (Janos). Типові польські імена також мають принци Марек (Marek) та Станіслав (Stanislav), принцеси Маргожата (Margorzhata) та Марія (Maria), королева Ханна (Hanna). Цікавим є те, що письменниця також постійно використовує зменшені форми імен, характерні саме для польської мови. Аґнєшка стає Нешкою (Nezhka), Станіслав Сташеком (Stashek), Марія Марішею (Marisha), а Марека заманюють у пастку, назвавши Маречек (Marechek), лагідною формою його імені, яку використовувала його рідна мати, коли він був маленькою дитиною.

2. Топоніми. Польське звучання мають майже всі географічні назви, згадані в романі. Прикладом можуть слугувати назва рідного села Аґнєшки Дверник (Dvernik), назва найбільшого села Долини Ольшанка (Olshanka), назва столиці країни Кралія (Kralia), села Заточек (Zatochek) та села Поросна (Porosna).

3. Транслітеровані слова, побудовані на основі польських слів. До цієї групи можна віднести назву жахливої істоти з головою собаки тсоглава (змінена форма від польського «псоглав» – «tsoglav»), назву королівської резиденції замок Орла (Zamek Orla) або назву зали для офіційних зустрічей чарівників країни – Чарівників (The Charivnikov).

Таким чином, роман Наомі Новік «Ті, що не мають коріння», написаний під впливом спогадів про Польщу, втрачену батьківщину матері авторки, є спробою письменниці розібратися з власним корінням, віднайти його та визначитися з власною національною ідентичністю. Примусова втрата коріння у сприйняті Наомі Новік є джерелом жорстоких страждань і болю для людини, яка це пережила. Виходом із такої ситуації письменниця бачить асиміляцію на новій землі, яка асоціюється у неї з появою нового коріння. Однак для того, щоб перейти на новий етап розвитку, людина має позбутися поганих спогадів і ненависті, пробачити тим, хто став причиною трагедії, та зберегти «правильну» пам'ять про минуле. Якщо людина не в змозі зробити це вчасно, вона починає отруювати та спотворювати не лише власне життя, а й життя оточуючих. Одночасно з цим, авторка добре розуміє, що без духовного зв'язку з землею пращурів, без збереження пам'яті про неї та про своє справжнє коріння неможливе повноцінне життя мислячої людини. Однак Наомі Новік цілком усвідомлює певну штучність та зконструйованість такої пам'яті. З її погляду, туга за втраченою батьківщиною для емігрантів другого покоління, які народилися та виросли в іншому світі, це здебільшого туга за тим, чого насправді ніколи не існувало, за казкою, створеною уявою батьків, які сумують за власним дитинством. Тому для передачі такого потрактування ситуації вона обирає жанр фентезі – як найбільш спроможний передати це відчуття.

Список використаних джерел

1. Ho O. Books: Fantasy author Naomi Novik on dragons, fairytales and fans taking over her stories. *The Straits Times*. 2018. August 13. URL : https://www.straitstimes.com/lifestyle/arts/books-fantasy-author-naomi-novik-on-dragons-fairytales-and-fans-taking-over-her.
2. Jackson F. Naomi Novik Talks Spinning Silver, Her Rumpelstiltskin-Inspired Novel. *PasteMagazine*. 2018. July 10. URL: https://www.pastemagazine.com/articles/2018/07/naomi-novik-talks-spinning-silver.html.
3. Naomi Novik Talks New Novel, UPROOTED : an interview. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2pk8Y3qNf_o.
4. Novik N. Uprooted. Del Rey, 2015. 448 p. URL : https://royallib.com/book/novik_naomi/uprooted.html.

А. Л. Колесник,
Черноморский национальный университет имени Петра Могилы,
г. Николаев, Украина

КОНСТРУИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ САМОИДЕНТИЧНОСТИ В РОМАНЕ ПИСАТЕЛЬНИЦЫ-ЭМИГРАНТКИ ВТОРОГО ПОКОЛЕНИЯ НАОМИ НОВИК «UPROOTED»

Статья посвящена исследованию способов конструирования собственной идентичности в романе современной американской писательницы польско-литовского происхождения Наоми Новик. В ходе исследования было выявлено, что роман *Uprooted* стал для писательницы попыткой понять свое происхождение, разобраться в эмигрантском прошлом своей семьи и том, каким образом этот травматический опыт родителей повлиял на ее собственную личность. Конструирование национальной самоидентичности в тексте происходит на нескольких уровнях. Прежде всего, это тематический уровень, где центральной становится тема потерянных корней и поиск путей преодоления последствий этой травмы. Кроме этого, автор конструирует самоидентичность на культурном и на историческом уровнях. Для построения сюжета активно используются славянские (по большей части польские) культурные тексты и создаются многоплановые интертекстуальные связи. Писательница вводит в текст произведения многочисленные описания обычаев, традиций, быта, материальных объектов и традиционных блюд польской кухни. Также для создания необходимой атмосферы «чуждости» в тексте романа использованы характерные для Польши имена собственные, географические названия, введены некоторые транслитерированные слова на польском языке.

Ключевые слова: жанр фэнтези; самоидентичность; потерянные корни; травматический опыт; культурный текст.

G. Kolesnyk,
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine

THE CONSTRICTION OF NATIONAL SELF-IDENTITY IN *UPROOTED*, WRITTEN BY NAOMI NOVIK, A SECOND GENERATION AMERICAN WRITER

The article is devoted to the ways of self-identity construction used in the novel by Naomi Novik, a second-generation American writer of Polish and Lithuanian origin. In the process of the research it was found out that this novel has become for its author an attempt to understand her origin, to come to terms with her parents' immigrant past and to realize the consequences of their traumatic experience for the development of her own national identity. To achieve this aim the writer tries to reconstruct her own national identity on several levels. To begin with, it is the thematic level of the novel. The work mainly deals with the situation of being uprooted and the ways to overcome this painful state and the ability to grow new roots. Besides that, for the construction of self-identity the author also applies cultural and historical levels. To be precise, N. Novik uses different Slavonic cultural texts (mainly of Polish origin) to create the plot and to build multiple intertextual connections. The text of her novel is full of the descriptions of customs and traditions, everyday life patterns, material objects and even cuisine, characteristic of Poland. Moreover, to create the atmosphere of a fantasy world she used Polish personal names, Polish geographical names and inserts into the text of the novel Polish words written in English letters.

Key words: fantasy genre; self-identity; being uprooted; traumatic experience; cultural texts.

© Колесник Г. Л., 2019

Дата надходження статті до редколегії 30.06.2019